

УДК 57(092)

DOI: 10.31395/2310-0478-2022-1-140-142

Шинкарук В.Д.,

доктор філологічних наук,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
м. Київ, Україна
E-mail: vashyn2010@ukr.net

Григорюк І.П.,

доктор біологічних наук,
професор кафедри фізіології, біохімії рослин та
біоенергетики,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
м. Київ, Україна
E-mail: grigoryik@ukr.net

Пида С. В.,

доктор сільськогосподарських наук,
професор-завідувачка кафедри ботаніки та зоології,
Тернопільський національний педагогічний університет ім.
В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
E-mail: pyda@chem-bio.com.ua

Лихолат Ю.В.,

доктор біологічних наук,
завідувач кафедри фізіології та інтродукції рослин
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
м. Дніпро, Україна
E-mail: lykholat2006@ukr.net

ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО УЧЕНОГО-БІОЛОГА, ПРОФЕСОРА СТЕПАНА СТЕПАНОВИЧА КОСТИШИНА

(7.02 1932 – 12.04 2022)

12 квітня 2022 року на 91 році зупинилося серце всесвітньо відомого ученого-біолога, доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії наук Вищої школи України, дійсного члена Інженерної та Екологічної академії України, почесного доктора права Саскачеванського університету Канади, почесного доктора Сучавського університету «Стефан чел Марє» (Румунія), Почесного Громадянина м. Чернівці та м. Лок-Хейвен (США), экс-ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Степана Степановича Костишина. Народився Степан Степанович 7 лютого 1932 року в селі Звиняч Чорківського району Тернопільської області.

З його ім'ям тісно пов'язаний розвиток екології та фізіології рослин як в Україні, так і за її межами. Основна частина біографії Степана Степановича Костишина пов'язана з Чернівецьким національним університетом. У 1955 році закінчив біологічний факультет Чернівецького державного університету (ЧДУ). З 1961 по 1964 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі фізіології рослин, в 1965 р. захистив кандидатську дисертацію й працював викладачем на біологічному факультеті.

З 1972 по 1987 рік Степан Степанович Костишин працює на посаді проректора з наукової роботи. У 1985 р. С. С. Костишин захищає докторську дисертацію, а через рік отримує вчене звання професора. З 1987 по 2001 рік Степан Степанович Костишин – ректор ЧДУ, а відтак Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Понад 30 років він керував кафедрами – спочатку біохімії, а з 2002 р. – екології та біомоніторингу. Під його керівництвом захищено 19 кандидатських і 3 докторські дисертації, опубліковано понад 300 наукових статей, 3 монографії, низку навчальних посібників з грифом Міністерства освіти та науки, отримано 6 патентів і свідоцтв на винаходи. С. С. Костишин був одним із засновників Всесоюзної школи «Геном рослин».

За вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, багаторічну плідну науково-дослідну, науково-педагогічну й організаційну діяльність Степана Костишина нагороджено орденами «Знак Пошани», «За заслуги» III (1997) та II (2000) ступенів.

Ключові слова: ректор, вчений, викладач, фізіолог рослин, біохімік, еколог, кафедра, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

V. D. Shynkaruk,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Vice-rector for scientific and pedagogical work, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv), Ukraine

I. P. Hryhoryuk,

Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv), Ukraine

S. V. Pyda,

Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ternopil), Ukraine

Yu .V. Lykholat,

Doctor of Biological Sciences, Professor, Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro), Ukraine

IN MEMORY OF THE EXCELLENT SCIENTIST-BIOLOGIST, PROFESSOR STEPAN STEPANOVYCH KOSTYSHYN

On April 12, 2022, at the age of 91, the heart of the world-famous biologist, doctor of biological sciences, professor, honored worker of science and technology of Ukraine, academician of the Academy of Sciences of Ukraine, full member of the Academy of Engineering and Environmental Sciences of Ukraine, honorary doctor Saskatchewan University of Canada. Honorary Doctor of the University of Suceava "Stefan cel Mare" (Romania), Honorary Citizen of Chernivtsi and Lock Haven (USA), ex-rector of Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University Stepan Stepanovych Kostyshyn. Stepan Stepanovych was born on February 7, 1932 in the village of Zvynych, Chortkiv district, Ternopil region.

The development of ecology and physiology of plants both in Ukraine and abroad is closely connected with his name. The main part of Stepan Stepanovych Kostyshyn's biography is connected with Chernivtsi National University. In 1955 he graduated from the Faculty of Biology of Chernivtsi State University (CSU). From 1961 to 1964 he studied in graduate school at the Department of Plant Physiology, in 1965 he defended his dissertation and worked as a lecturer at the Faculty of Biology.

From 1972 to 1987 Stepan Stepanovych Kostyshyn worked as Vice-Rector for Research. In 1985 S.S. Kostyshyn defended his doctoral dissertation, and a year later received the academic title of professor. From 1987 to 2001, Stepan Stepanovych Kostyshyn was the rector of the CSU, and then of the Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University. For more than 30 years he headed the departments - first biochemistry, and since 2002 - ecology and biomonitoring. Under his leadership, 19 PhD and 3 doctoral dissertations were defended, more than 300 scientific articles, 3 monographs, a number of textbooks stamped by the Ministry of Education and Science were published, 6 patents and certificates for inventions were obtained. S.S. Kostyshyn was one of the founders of the All-Union "Plant Genome" School.

Stepan Kostyshyn was awarded the Order of the Badge of Honor, the Order of Merit of the III (1997) and II (2000) degrees for his significant personal contribution to the training of highly qualified specialists, long-term fruitful research, pedagogical and organizational activities.

Key words: rector, scientist, teacher, plant physiologist, biochemist, ecologist, department, Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University

12 квітня 2022 року на 91 році зупинилося серце всесвітньо відомого ученого-біолога, доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії наук Вищої школи України, дійсного члена Інженерної та Екологічної академії України, почесного доктора права Саскачеванського університету Канади, почесного доктора Сучавського університету «Стефан чел Марє» (Румунія), Почесного Громадянина м. Чернівці та м. Лок-Хейвен (США), експректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Степана Степановича Костишина. Народився Степан Степанович 7 лютого 1932 року в селі Звиняч Чорківського району Тернопільської області.

З його ім'ям тісно пов'язаний розвиток екології та фізіології рослин як в Україні, так і за її межами. Основна частина біографії Степана Степановича Костишина пов'язана з Чернівецьким національним університетом. Після закінчення навчання на біологічному факультеті у 1955 році Степан Степанович декілька років працював у молодіжних організаціях у м. Чернівці, обирався депутатом міської Ради, головою комісії по роботі з молоддю, і як депутат очолював міський штаб по боротьбі з порушниками громадського порядку, за що отримав першу державну нагороду – Почесну Грамоту Президії Верховної Ради УРСР.

З 1961 по 1964 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі фізіології рослин Чернівецького державного університету (ЧДУ). Після закінчення аспірантури захистив кандидатську дисертацію і отримав призначення на посаду викладача на біологічному факультеті.

З 1972 по 1987 рік Степан Степанович Костишин працює на посаді проректора з наукової роботи. Свою основну діяльність він зосереджує на поглибленні як фундаментальних, так і прикладних наукових досліджень у підрозділах університету. Активно починають діяти проблемні науково-дослідні лабораторії, відкривається конструкторське бюро «Фонон», а пізніше на його базі Інститут термоелектрики, який очолив академік Лук'ян Анатичук.

Широкого розмаху набуває госпдоговірна наукова тематика, яка виконувалася на замовлення військово-промислового комплексу та космічної агенції. За рішенням колегії Міністерства ЧДУ було затверджено головним координатором досліджень з напівпровідникової проблематики в Україні. Усе це сприяло накопиченню спецкоштів, які вкладалися у будівництво нових гуртожитків та навчальних корпусів.

За активну участь в організації науково-дослідної роботи та в запровадженні її результатів у практику Степану Степановичу Костишину присвоєно звання заслуженого

ного діяча науки і техніки України і нагороджено орденом «Знак Пошани».

У 1985 р. без відриву від службових обов'язків С. С. Костишин захищає докторську дисертацію, а через рік отримує вчене звання професора.

У 1987 році вперше на конкурсній основі Степан Степанович Костишин обирається на посаду ректора ЧДУ.

За ініціативи Степана Костишина у 1989 році Чернівецькому університету присвоєно ім'я визначного буковинського письменника Юрія Федьковича.

З часів незалежності університет став структурно удосконалюватись і чисельно зростати. Саме з того часу відкриваються нові факультети (юридичний, педагогічний, філософсько-теологічний, стаціонарне відділення економічного) і нові кафедри, десятки нових спеціальностей і спеціалізацій. Особливою подією стало відкриття кафедри музики.

Будучи депутатом і членом колегії обласної ради, Степан Костишин від імені ректорату і Вченої Ради порушує клопотання про передачу університетові тодішнього приміщення обкому партії (нині 14 корпус), будинку військової частини по вул. Червоноармійській (де розмістилась військова кафедра), будинку по вул. 28 червня (нині гуртожиток аспірантів), будинку по вул. Сковороди – для економічного факультету.

Позитивне вирішення цього питання дозволило значно полегшити кризову на той час ситуацію, адже чотири численні та перспективні факультети (історичний, економічний, педагогічний і юридичний) значно поліпшили свої умови для організації навчального процесу.

Проте зростання університету за кількісними показниками вимагало не тільки розширення площ, але й поліпшення якісних показників і, в першу чергу, викладацького, тобто наукового потенціалу та методичного забезпечення.

До 125-річного ювілею університету перед факультетами та кафедрами було поставлено завдання посилити підготовку науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації і довести кількість докторів наук до 100, а кандидатів наук до 500 осіб. Ці показники було перевершено і, як ми вже знаємо, сьогодні вони продовжують зростати.

Поліпшення навчально-методичної та наукової роботи сприяло атестації Чернівецького університету на вищий IV рівень акредитації і присвоєнню звання національного.

Наприкінці 80-х і початку 90-х років посилюються міжнародні зв'язки університету із зарубіжними університетами, науковими центрами. Укладаються перші Угоди про творчу співпрацю з університетами Америки, Канади, Німеччини, Австрії, Румунії, Польщі та інших

країн. Угоди передбачали обмін студентами, викладачами, проведення літніх шкіл, обмін науково-методичною літературою.

За розвиток Міжнародного співробітництва між університетами Степану Костишину присвоєно звання почесного доктора Саскачеванського університету Канади та Сучавського університету Румунії.

Свої службові обов'язки Степан Костишин намагався поєднувати з навчальною та науковою роботою. Понад 30 років він керував кафедрами – спочатку біохімії, а з 2002 р. – екології та біомоніторингу. За цей період під його керівництвом захищено 19 кандидатських і 3 докторські дисертації, опубліковано понад 300 наукових статей, 3 монографії, низку навчальних посібників з грифом Міністерства освіти та науки, отримано 6 патентів і свідоцтв на винаходи.

Понад 15 років Степан Костишин очолював спеціалізовану вчену раду по захисту докторських і кандидатських дисертацій з біохімії, екології та ґрунтознавства, був президентом Буковинської Малої академії учнівської молоді.

Степан Костишин був одним із засновників Всесоюзної школи «Геном рослин». Приводом для її створення послужили успіхи проблемної науково-дослідної лабораторії гетерозису рослин, яку він очолював, у дослідженні молекулярно-генетичних основ гетерозису, селекції та гібридизації культурних рослин. Цей почин був підхоплений науковцями багатьох союзних республік. Досить швидко сформувалось ядро з числа відомих академіків та професорів, які доклали чимало зусиль для створення цієї унікальної школи: Костишин, Лобов, Мальята, Сиволап, Ситник і Шахбазов (Україна), Антонов, Ванюшин, Вінецький, Гілязетдінов і Конарев (Росія), Берідзе (Грузія), Решетніков, Хотильова і Палілова (Білорусь), Айтхожин (Казахстан), Насіров (Таджикистан). Перша школа відбулася в Чернівцях у 1988 році.

За період керівництва університетом відкрито видавництво «Рута», затверджено перший Статут університету (до того було Положення про ВНЗ), гімн, герб і прапор ЧНУ.

Степан Степанович завжди проявляв високу громадянську позицію. Так, у 1990 р. ще за Радянської влади за підтримки Степана Степановича на головному корпусі університету було піднято синьо-жовтий прапор – нині державний прапор України. А під час візиту до Чернівецького університету викладачів Дніпропетровського державного університету (нині Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара) вперше на офіційному зібранні був виконаний майбутній гімн України «Ще не вмерла Україна».

Розширення наукових зв'язків і ділових контактів з відомими науковими центрами, об'єднаними в єдину мережу школою «Геном рослин», дозволило у відносно короткий термін заснувати нові проблемні лабораторії, відкрити ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій. На науковій арені з'явилася ціла плеяда молодих та ініціативних науковців, яких виростила і виховала школа «Геном рослин». Чернівецькі біологи подолали планку периферійності, їх доповіді стали звучати з трибун найпрестижніших Всесоюзних з'їздів і конференцій.

Інтерес біологів різних республік СРСР, а пізніше і різних країн, до Чернівців зростав не лише завдяки здобуткам тутешніх науковців. З Чернівцями пов'язаний життєвий шлях двох світових геніїв генетичної науки – Ервіна Чаргаффа та Миколи Вавилова. Всесвітньо відомий першовідкривач структури ДНК – найвидатнішого відкриття ХХ століття – Ервін Чаргафф народився 11 серпня 1905 році у місті Чернівці і проживав тут до початку Першої світової війни. А Микола Вавілов, який подарував світу концепцію центрів походження культурних рослин і закон гомологічних рядів спадкової мінливості, закінчив свій життєвий шлях у нашому місті. Це була його остання експедиція, присвячена пошукам реліктової полби. Відси він був доставлений прямо в камеру НКВС на Луб'янці.

У книзі спогадів «Мелодія старої фісгармонії: Життя

на зрізі століть», яка побачила світ у 2021 році, Степан Степанович зазначає «Я щасливий, що завдяки інтернету ще встиг поспілкуватися з Ервіном Чаргаффом і навіть надіслати вишитий буковинський рушник, барви якого нагадали йому про щасливе дитинство в зеленому буковинському краї. У жовтні 2002 року в Чернівецькому університеті планувалося проведення VIII Всеукраїнського біохімічного з'їзду, на який я запросив ученого. 15 березня 2001 Ервін Чаргафф відповів, що дуже зворушений, але шкодує, що через вік і поганий стан здоров'я не зможе приїхати до міста, в якому народився. А 16 квітня 2002 року він надіслав листа для делегатів нашого з'їзду такого змісту: «Шановний професоре Костишин! Хочу надіслати Вам декілька дружніх слів для моїх шановних колег, які зберуться на з'їзд біохіміків України. Ця прекрасна наука займала велике місце в моєму житті близько 60 років і допомогла мені вирости. Бажаю, щоб для Вас вона мала теж велике значення. Нехай довго живе ця наука! Ервін Чаргафф». 22 червня 2002 року з Нью-Йорка надійшла сумна звістка: на 97-му році життя Ервін Чаргафф відійшов у вічність. Пленарна доповідь Степана Степановича на з'їзді біохіміків «Буковинець Ервін Чаргафф – біохімік світового рівня» була сповнена смутку, але й водночас надії, адже Мармурова зала Чернівецького університету була вщент переповнена біохіміками – продовжувачами справи великого вченого.

Саме через листування з Ервіном Чаргаффом Степану Степановичу вдалося з'ясувати місце його проживання у Чернівцях (Franzensgasse, 20, тепер – вулиця 28 червня, 20), пізніше підтверджене архівними документами. У 2003 році завдяки його ініціативі та за підтримки ректорату, мерії та Австрійської корпорації на будинку, де народився і жив Ервін Чаргафф, відкрита меморіальна дошка.

Долучився Степан Костишин і до перейменування вулиці та встановлення пам'ятної дошки академіку Миколі Вавілову на будинку 8-го корпусу ЧНУ (вулиця академіка Вавилова, 9), де обірвалася життєва стежина видатного вченого. У серпні 1988-го Буковині і буковинцям за увічнення пам'яті батька. У 2010 році він прислав Степану Степановичу поштою свою книгу «В долгом поиске» з підписом від автора: «Дорогому Степану Степановичу от автора с благодарностью за увековечивание памяти моего отца в Черновцах. С наилучшими пожеланиями. Ю. Вавилов, 22.06. 2010».

За активну науково-педагогічну роботу та розвиток національної освіти Степану Костишину присуджена Премія імені Омеляна Поповича, його обрано Почесним Громадянином м. Чернівці та міста Лок Хевен США. Йому присвоєно звання почесного професора ЧНУ та обрано академіком Академії наук вищої школи.

За вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, багаторічну плідну науково-педагогічну й організаційну діяльність Степана Костишина нагороджено орденами «За заслуги» III (1997) та II (2000) ступенів.

Світла пам'ять про Степана Степановича Костишина надовго збережеться в серцях і думках рідних, друзів, колег, однодумців, студентів та всієї наукової спільноти як в Україні, так і за її межами.